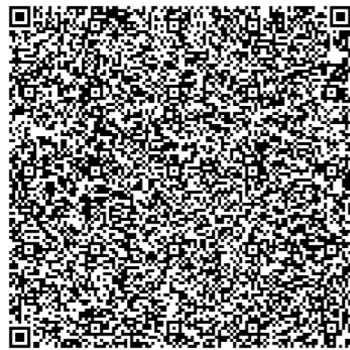

Az a tanulmánykötet, melyet a kezében tart az Olvasó, azokból a kutatási eredményekből mutat be ízelítőt, melyekkel a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont munkatársai jelenleg foglalkoznak. A kötetben helyet kaptak velünk szorosán együttműködő kollégák írásai is, akik egykori vendégkutatóként vagy a főiskola, a Filológiai Tanszék oktató-kutatójaként Kárpátalján végeztek/végeznek nyelvészeti vonatkozású kutatásokat.

Jelen kötet a 2015-ben indult sorozat, a *Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból* III. kötete.

A gyűjteményben szereplő tanulmányok gerincét a többnyelvűség, a regionalitás és a nyelvoktatás egymásra épülő egysége alkotja: a kutatások a nyelvhasználat, az identitás, az oktatás, a nyelvoktatás, a nyelvi jogok, a kárpátaljai etnikai és nyelvi sokszínűség történeti és jelenlegi kérdéseit boncolgatják.

ISBN 978-617-7404-27-8

9 786177 404278

TÖBBNYELVŰSÉG, REGIONALITÁS, NYELVOKTATÁS

SZERKESZTETTE:
MÁRKU ANITA ÉS TÓTH ENIKŐ

TÖBBNYELVŰSÉG, REGIONALITÁS, NYELVOKTATÁS

UNGVÁR, 2017

TÖBBNYELVŰSÉG, REGIONALITÁS, NYELVOKTATÁS

Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti
Kutatóközpont kutatásaiból III.

ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІСТИТУТ ІМ. Ф. РАКОЦІ ІІ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР ІМ. АНТОНІЯ ГОДИНКИ

II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA
HODINKA ANTAL NYELVÉSZETI KUTATÓKÖZPONT

TÖBBNYELVŰSÉG, REGIONALITÁS, NYELVOKTATÁS

Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti
Kutatóközpont kutatásaiból III.

Szerkesztette:

Márku Anita és Tóth Enikő

„RIK-U”
Ungvár, 2017

БК 81.1
УДК 81'27

Az a tanulmánykötet, melyet a kezében tart az Olvasó, azokból a kutatási eredményekből mutat be ízelítőt, melyekkel a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont munkatársai jelenleg foglalkoznak. A kötetben helyet kaptak velünk szorosán együttműködő kollégák írásai is, akik egykori vendégkutatóként vagy a főiskola, a Filológiai Tanszék oktató-kutatójaként Kárpátalján végeztek/végeznek nyelvészeti vonatkozású kutatásokat. Jelen kötet a 2015-ben indult sorozat, a Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból III. kötete. A gyűjteményben szereplő tanulmányok gerincét a többnyelvűség, a regionalitás és a nyelvoktatás egymásra épülő egysége, *egyensúly*a alkotja: a kutatások a nyelvhasználat, az identitás, az oktatás, a nyelvoktatás, a nyelvi jogok, a kárpátaljai etnikai és nyelvi sokszínűség történeti és jelenlegi kérdéseit boncolgatják.

A kötet megjelenését támogatta:

Borítóterv: Márku Anita

A borítón ifj. Hidi Endre *Egyensúly* c. land art alkotása látható

Lektorálta:

Dr. habil. Bartha Csilla,

MTA Nyelvtudományi Intézet, Többnyelvűségi Kutatóközpont

Dr. Beregszászi Anikó,

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Dr. Hámori Ágnes,

MTA Nyelvtudományi Intézet, Többnyelvűségi Kutatóközpont

ISBN 978-617-7404-27-8

© A szerzők, 2017
© A szerkesztő, 2017

Tartalom

Előszó	7
--------------	---

I. Többynnyelvűség

Csernicskó István: <i>Nyelv, gazdaság, társadalom. Globális nyelvek Kárpátalja magyarok lakta végeinek nyelvi tájképében</i>	13
--	----

Tóth Enikő: <i>A 2012-es nyelvtörvény adta jogok és lehetőségek gyakorlati megvalósulása Kárpátalja Beregszászi járásának önkormányzati hivatalaiban</i>	45
--	----

Karmacsi Zoltán: <i>A nyelvi tájkép változásának egy aspektusa</i>	54
--	----

Szakál Imre: <i>„... rendeletek szóról-szóra lefordítassanak...” Hivatali nyelvhasználat Beregszászban 1919–1920-ban</i>	61
--	----

Lechner Ilona: <i>A relevanciaelmélet érvényesülése fordítás során európai uniós szövegeket vizsgálva</i>	73
---	----

Товт Михайло – Черничко Степан: <i>Нові засади мовного регулювання в Україні у дзеркалі конституційно-правового аналізу національного законодавства та міжнародних зобов'язань України</i>	84
--	----

Пилипенко Гліб: <i>Українська мова закарпатських угорців</i>	100
--	-----

Черничко Степан: <i>Русинська – мова або діалект? Освітлення проблеми на основі понять соціолінгвістики</i>	108
---	-----

II. Regionalitás

Hires-László Kornélia: <i>Etnikai kategóriák a beregszásziak mindennapi diskurzusaiban</i>	121
--	-----

Márku Anita: <i>A kárpátaljai magyarok internetes nyelvhasználat: identitás és digitális identitás</i>	137
--	-----

Lengyel Zsolt: <i>Lexikai szomszédossági viszonyok kárpátaljai és magyarországi 10–14 évesek körében</i>	153
--	-----

Bárány Erzsébet: <i>Nyelvi interferencia a kárpátaljai ukrán irodalmi művekben</i>	172
--	-----

Gazdag Vilmos: <i>Nyelvi interferencia a kárpátaljai magyar irodalmi művekben</i>	178
---	-----

III. Nyelvoktatás

Husztai Ilona: <i>A tanárok nyelvtudásszintjének szerepe az angoloktatásban a kárpátaljai magyar iskolákban</i>	189
---	-----

Máté Réka: <i>Tizenegyedik osztályos tanulók idegennyelv-tudásának vizsgálata (kárpataljai magyar tannyelvű középiskolák példája alapján)</i>	203
Dudics Lakatos Katalin: <i>Az iskolatípus és a nyelvjárási attitűd</i>	213
Черничко Степан: <i>Дискриминация учащихся школ Украины с венгерским языком обучения</i>	223
A kötet szerzői	234

Az iskolatípus és a nyelvjárási attitűd

Korábbi vizsgálatok bizonyították, hogy Kárpátalján az iskolák típusa összefüggést mutat a tanulók nyelvhasználatával. Dolgozatomban arra keresem a választ, ez hatás megfigyelhető-e a fiatalok nyelvjárásokhoz való viszonya kapcsán is. 2006 és 2008 között 1490 tanulót kérdeztem meg 46 kárpátaljai magyar falusi, városi és felvételiztető oktatási intézményben. Az adatokból kiderül, hogy a magyar köznyelv normáit jobban ismerő tehetséggondozó iskolák tanulói távolságtartóbban viszonyulnak a nem standard változatokhoz, azok beszélőihez, mint más típusú iskolákban tanuló társaik. Ennek ellenére a nyelvjárásoknak rejtett presztízse van körükben.

Kulcsszavak: nyelvjárási attitűd, iskolatípus, falusi iskola, városi iskola, felvételiztető iskola

Earlier surveys proved that the type, of the schools show a correlation with the language use of the students in Sub-Carpathia. In my study I seek the answer to whether this effect can be seen in connection with the attitude of the students towards dialects as well. Between 2006 and 2008 I asked 1490 students in 46 Sub-Carpathian Hungarian village, town and college preparation educational institutions. From the data it turned out that students in talent management schools who know the norms of Hungarian common language distance themselves more from the non-standard variations and those speaking them than students who continue their studies in schools belonging to other types. Despite this, language dialects have a hidden prestige among them.

Keywords: language dialect attitude, school type, village school, town school, college preparation school

1. Bevezetés

Beregszászi Anikó és Cserniczkó István 2004-ben megjelent *Egy új iskolatípus mint társadalmi és nyelvi strukturáló tényező?* című tanulmányában bizonyította, hogy a kárpátaljai magyar iskolások nyelvhasználata összefügg az iskolájuk típusával (2004: 195–203). A középfokú magyar oktatási intézményeket Kárpátalján három csoportba sorolhatjuk: falusi, városi, felvételiztető (tehetséggondozó) (Beregszászi–Cserniczkó–Orosz 2001). Ez utóbbi, a hagyományos középiskolákkal ellentétben felvételi alapján válogatja tanulóit. A líceumok (amelyeket a református, római, illetve görög katolikus egyházak működtetnek), az általános iskola 7., a gimnáziumok az elemi iskola (4. osztály) befejezése után várják a tanulók jelentkezését. Így az előbbieken négy, az utóbbiakban hét évet tanulnak érettségig.

Az említett tanulmány, s az alapjául szolgáló *Iskola 2000* felmérés eredményei is arra utalnak, hogy a felvételiztető iskolák tanulói jobban ismerik a magyar köznyelv normáit hasonló korú társaiknál (Beregszászi–Márku 2003: 179–207). Felmerül a kérdés, hogy van-e különbség a nem köznyelvi változatok megítélése kapcsán a különböző iskolatípus tanulói körében.

2006 és 2008 között 1490 kárpátaljai tanulót (kilencedikes és érettségi előtt álló) kértem arra, hogy töltsön ki egy nyelvhasználatra, nyelvi tudatra vonatkozó kérdőívet. A 46 oktatási intézmény típusonkénti megoszlása az 1. táblázatban látható:

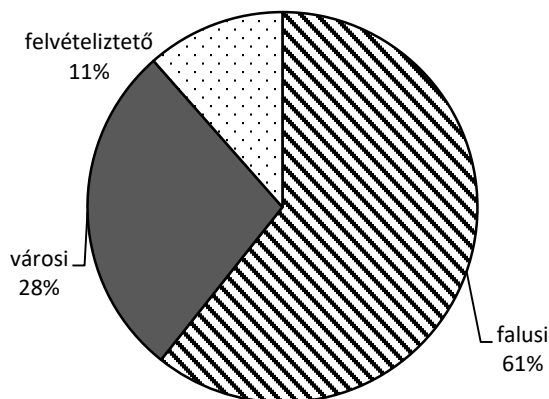
1. táblázat. A vizsgálatban részt vevő iskolák típusonkénti megoszlása

Iskola típusa	Száma
Falusi	31
Városi	8
Felvételiztető	7
Összesen	46

A felvételiztető iskolákhoz soroltam a munkácsi tanítóképző szakközépiskolai részét, ahová szintén az általános iskola befejezése után felvételizhetnek a fiatalok, s négy év után középfokú alsós tanítói oklevelet kapnak. A falusi iskolák között elemzem a nyolc (falusi) általános iskola adatait.

A megkérdezett 1490 tanuló 60%-a falusi iskolában, 28%-uk városiban, 12%-uk valamely tehetséggondozó intézményben tanul (1. ábra).

1. ábra. Az adatközlők iskolájuk típusa szerinti megoszlása (N=1490; %-ban)

2. Kutatási eredmények

Számos felmérés bizonyította, hogy magyar nyelvterületen a nem köznyelvi változatoknak nincs nagy presztízse, sőt rengeteg tévhit, előítélet kapcsolódik hozzájuk, beszélőikhez, s leginkább magához a nyelvjárás, tájszólás kifejezéshez (Czibere 2000: 55–64, Dudics Lakatos 2016: 153–160, Imre 1963: 279–283, Kiss 1996: 138–151, 1998: 315–317, Lakatos 2010). Amikor azt kértem a fiataloktól, hogy határozzák meg a nyelvjárás, tájszólás fogalmát, legtöbbjük a hagyományt, megőrzendő régiséget emlegette. Élő és széleskörűen használt kommunikációs eszközként kevesen említették.

Statisztikailag szignifikáns különbség figyelhető meg a különböző iskolatípusok tanulóinak válaszolási aránya között: a falusi iskolákban tanulók 68,6%-a, a városi iskolások 54,1%-a, míg a felvételiztető iskolákban megkérdezettek 76,2%-a határozta meg a nyelvjárás fogalmát ($\chi^2=36,208$, $df=2$, $p<0,000$).

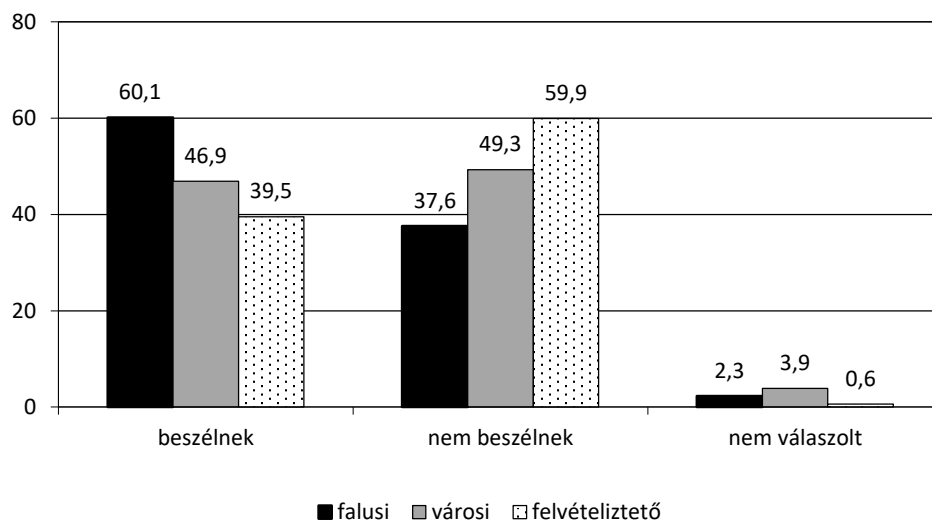
Legkisebb arányban és legfelszínesebben a városi iskolákban tanulók fejezték ki gondolataikat: „A mi településünkön nincsen nyelvjárás, mert mi egyenesen magyarul beszélünk”, „A nem tiszta magyar nyelvet, amit a község átalakít”, „A szavak elején és végén megváltoznak a betűk”, „Amikor néhány szót helytelenül ejtenek”.

Legpontosabban a tehetséggondozó iskolák végzősei fogalmazták meg ennek a változatnak a lényegét: „A nyelvjárás egy adott helyre, területre jellemző beszéd mód, beszédstílus”, „A nyelvnek egy bizonyos helyre jellemző változata”, „Az egy adott nyelv különböző településeken való használata, eltérhet egymástól. Egy szónak más-más településen más-más jelentése lehet”.

Ennek függvényében meglepő, hogy míg legmagasabb arányban a falusi iskolák tanulói (60,1%) vallják azt, hogy lakóhelyükön beszélnek valamilyen nyelvjárást, legkevésbében a tehetséggyógyító iskolákban. A felvételi útján kiválasztott, jó képességű fiataloknak csak 39,5%-a szerint beszélnek lakóhelyén a köznyelvi normától eltérő módon. Még a városi iskolákban is nagyobb arányban adtak igenlő válaszokat (2. ábra).

2. ábra. A te településeden beszélnek valamilyen nyelvjárást? (N=1490; %-ban)

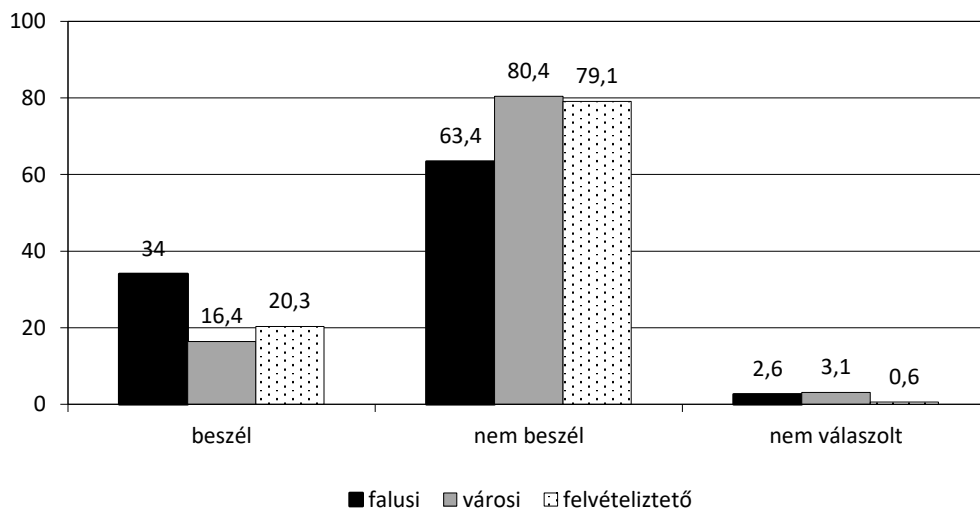
$\chi^2=43,359$, $df=4$, $p<0,000$

Még kisebbek a számok, amikor azt kérdezem, hogy *Te beszélsz nyelvjárársban?* (3. ábra).

3. ábra. Te beszélsz nyelvjárársban? (N=1490; %-ban)

$\chi^2=52,703$, $df=4$, $p<0,000$

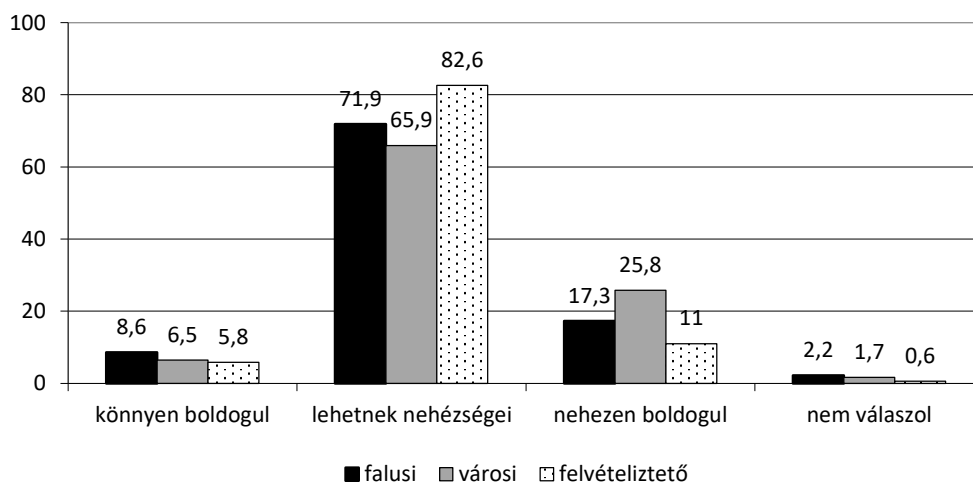
A falusi iskolákban 34%, a felvételiztető iskolákban 20,3%, a városi iskolákban mindössze 16,4% válaszolt igennel erre a kérdésre. Pedig a falusi iskolák tanulói 99,9%-a, a városi iskolák 20,5%-a, a felvételiztető iskolák 74,4%-a falun él.

Nem meglepő, hogy legkisebb arányban a kollégiumban élő, lakóhelyüktől 1-2 hétig távol levő fiatalok tudtak olyan szavakat sorolni, amiket a szomszéd településen másképp mondanak. A falusi iskolák tanulóinak 52,3%-a sorolt kifejezéseket, jelenségeket. A városi iskolákban ez az arány 43,5%, a felvételiztető iskolákban pedig 41,9% ($\chi^2=13,132$, $df=4$, $p<0,05$).

Mindhárom típusú oktatási intézményben úgy nyilatkoztak a fiatalok, hogy Kárpátalján lehetnek nehézségei azoknak, akik csak nyelvjárásban beszélnek. A városiak közül gondolják legtöbben (25,8%) úgy, hogy egyenesen nehezen boldogul az ezt a változatot beszélő ember (4. ábra).

4. ábra. Ha valaki csak nyelvjárásban beszél Kárpátalján, könnyen boldogul, lehetnek nehézségei vagy nehezen boldogul? (N=1490; %-ban)

$\chi^2=26,899$, $df=6$, $p<0,000$

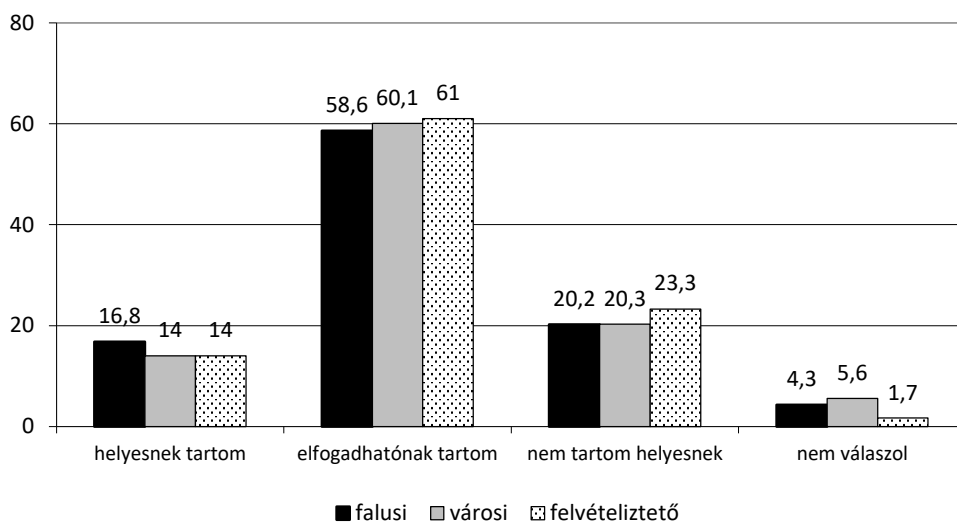

Ennek ellenére többségük engedékenynek mutatkozik a mindig, mindenhol nyelvjárásban beszélő emberekkel: helyesnek sem, de helytelennek sem mondják. Inkább a közömbös *elfogadhatónak tartom* választ jelölték legtöbben (5. ábra).

Azok közül, akik helytelenítik a nyelvjárások minden helyzetben való használatát, csak elvélve olvashatunk olyan indoklást, amely esetleges kommunikációs zavarra hivatkozik: „Néha nehéz megérteni, mit mondanak”, „Néhány ember nem értheti meg, hogy a másik mit szeretne ezzel”.

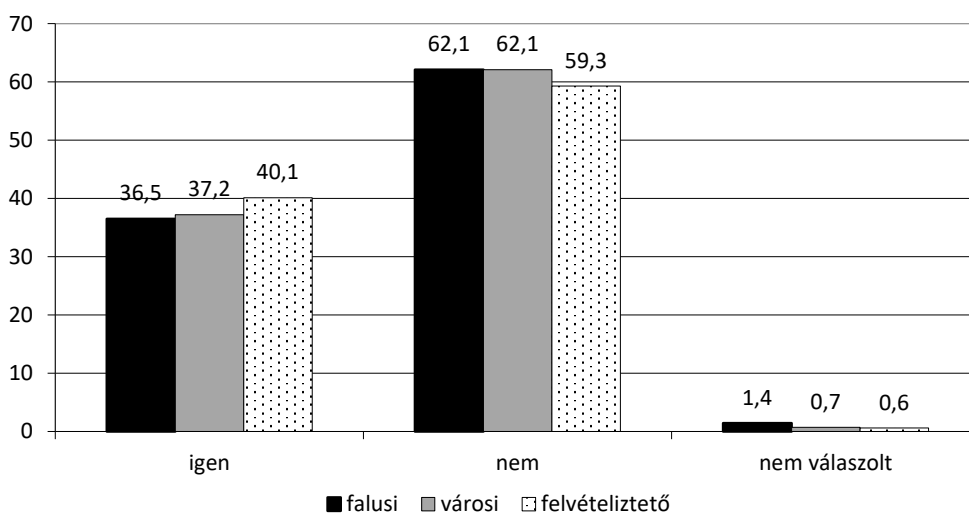
A legtöbben a társadalmi megítélés miatt, „illendőségből” tartja kerülendőnek ezt a változatot: „Nem nézi mindenki jó szemmel”, „Nem mindenhol illik nyelvjárásban beszélni”, „Mert ha elmegy a községházára, és nem tud szépen megszólalni...”, „Mások furcsállhatják, én pedig elítélem, mivel ocsmány, amikor elitebb helyen valaki tájszólással fejezi ki magát”.

5. ábra. Hogyan vélekedsz azokról az emberekről, akik mindig és mindenhol nyelvjárásban beszélnek? (N=1490; %-ban)
 $\chi^2=6,731$, $df=6$, $p=0,346$ (nem szignifikáns)

A *Te mindig minden helyzetben egyformán beszélsz?* kérdésre kapott válaszok nem mutatnak lényeges összefüggést az iskolák típusával: a tanulók többsége saját bevallása szerint különböző tényezőktől függően másképp beszél.

6. ábra. Te mindig minden helyzetben egyformán beszélsz? (N=1490; %-ban)
 $\chi^2=2,497$, $df=4$, $p=0,645$ (nem szignifikáns)

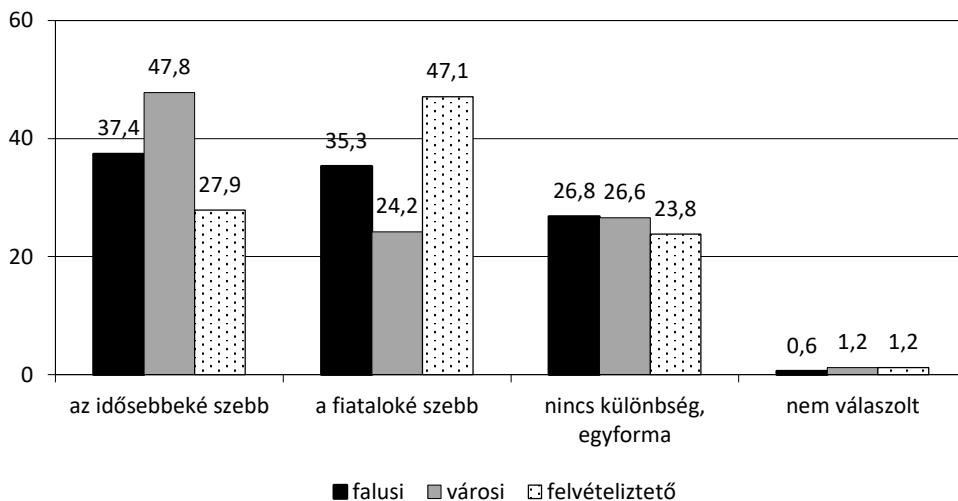
A felvételiztető iskolák tanulói közül többen is pontosan meghatározták szituatív ketősnyelvőségüket: „*Bár nem használom a településem nyelvjárását, de mégis más a beszéd-módom otthon és mondjuk a hivatalban vagy a barátaim között*”, „*Ha Viskén vagyok, akkor viskiesen beszélek, ha Beregen, akkor csak tisztán magyarul*”, „*Ha otthon vagyok, úgy beszélek, mint otthon. Ha pedig elit környezetbe, ott meg kell adni a tiszteletet a szép magyar nyelvnek*”. Ezekből a megfogalmazásokból is érződik egyfajta távolságtartás, vagy legalábbis annak szándéka a nem „*szép magyar*”, a nem „*tiszta*” nyelvvel szemben. Az egyik fiatal viszont arról számolt be, hogy neki éppen köznyelvi beszédéből adódott kellemetlensége szülőfalujában: „*Már többször megszóltak azért, amiért nem úgy beszélek mint ő, vagyis a falumbeli. Furcsa neki*”.

A különböző korosztályok beszédéről való vélekedéseket összehasonlítva lényeges különbség figyelhető meg a három iskolatípus tanulóinak válaszai között (7. ábra):

7. ábra. Véleményed szerint az idősebbek vagy a fiatalok beszéde szebb?

(N=1490; %-ban)

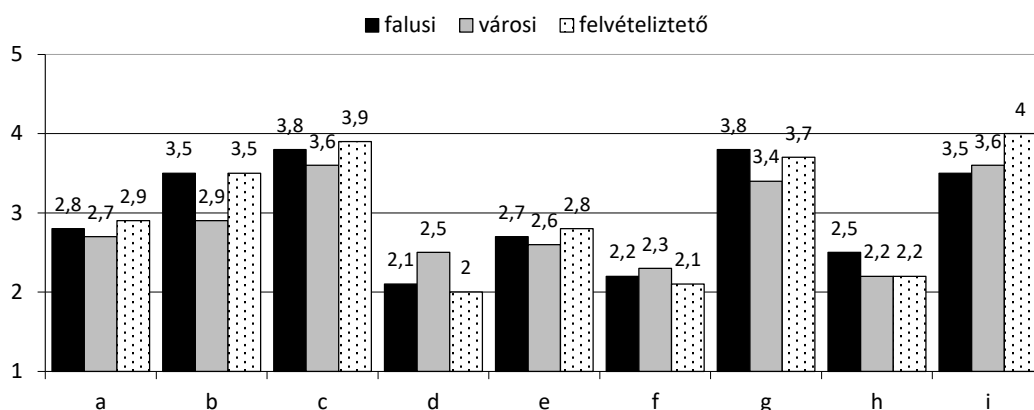
$\chi^2=40,215$, $df=8$, $p<0,000$

A városi és a falusi iskolások legtöbbször (47,8%, illetve 37,4%) az idősebbek beszédét mondja szebbnek: „*nem használnak csúnya szavakat*”, „*nem használnak annyi szlenget*”, „*szebben és érthetőbben beszélnek*”. A felvételiztető iskolákban a többségnek (47,1%) inkább a fiatalok beszéde tetszik. Válaszaikból kiderül, hogy számukra a szép beszéd a köznyelvhez való igazodást jelenti: „*ha magyar intézményben tanul, megtanul szépen beszélni*”, „*ők többször kerülnek olyan helyzetbe, ahol szépen, helyesen kell beszélniük*”, „*a fiatalok általában nem beszélnek tájszóval*”.

Az eddig idézett tanulói megnyilatkozások között is gyakran olvashattunk olyat, amelyiken valamely előítélet, tévhit érződik. Néhány gyakran hallott állításról meg is kérdeztem a tanulókat. Egytől ötig terjedő skálán kellett értékelniük, hogy mennyire értenek egyet, mennyire tartják igaznak az adott kijelentést. Azt, hogy a három iskolatípus szerint hogyan alakultak az arányok, a 8. ábra szemlélteti.

8. ábra. Mennyire értesz egyet a következő állítással, mennyire tartod igaznak? (N=1490; %-ban)

a) Ma már kevesen beszélnek nyelvjárásban; b) A nyelvjárás érték, fontos a megőrzése; c) Napjainkban elengedhetetlen a köznyelv elsajátítása; d) A nyelvjárás a köznyelv romlott változata; e) A nyelvjárás az eredeti, romlatlan nyelvváltozat; f) A nyelvjárásban beszélő ember műveletlen; g) Jó, ha beszélünk valamilyen nyelvjárást is, s ismerjük a köznyelvet is; h) Erdélyben beszélnek a legszebben magyarul; i) Kárpátalján beszélnek a legszebben magyarul

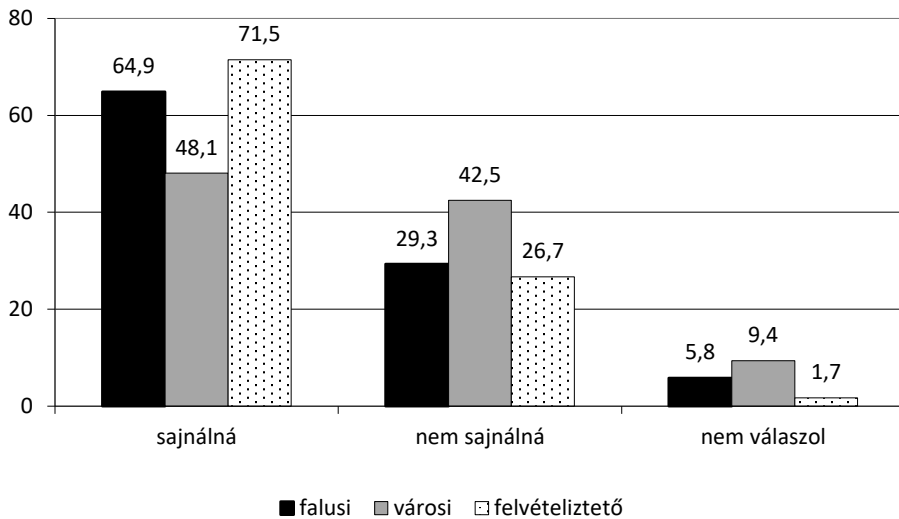
A legtöbb állítás megítélésénél a falusi és a felvételiztető iskolák tanulóinak véleménye közelít egymáshoz: inkább egyet értenek a nyelvjárásokat, beszélőiket pozitív színben feltüntető kijelentésekkel (A nyelvjárás érték, fontos a megőrzése, A nyelvjárás az eredeti, romlatlan nyelvváltozat, $\chi^2=65,466$, $df=10$, $p<0,000$) míg a városiak a negatív véleményekre adtak magasabb értékeket (A nyelvjárás a köznyelv romlott változata, $\chi^2=40,173$, $df=10$, $p<0,000$, A nyelvjárásban beszélő ember műveletlen, $\chi^2=31,996$, $df=10$, $p<0,000$). A köznyelv elsajátítását (Napjainkban elengedhetetlen a köznyelv elsajátítása) a falusi és tehetséggondozó iskolákban fontosabbnak tartják: ez azzal függhet össze, hogy a városi fiatalok elsődleges nyelvváltozatukat köznyelvnek mondják, s nem érzik úgy, hogy rájuk vonatkozna ez az állítás. A Jó, ha beszélünk valamilyen nyelvjárást is, s ismerjük a köznyelvet is kijelentéssel is kevésbé értenek egyet, mint a másik két iskolatípus tanulói: valószínűleg nem érzik fontosnak, hasznosnak, szükségesnek egy nyelvjárás ismeretét ($\chi^2=42,571$, $df=10$, $p<0,000$).

Egyik csoport sem gondolja úgy, hogy Erdélyben beszélnek a legszebben magyarul, saját szülőföldjük magyar beszédét (Kárpátalján beszélnek a legszebben magyarul) viszont mindegyik iskolatípusban a legszebbnek mondják. Kiemelkedő értéket adtak erre az állításra a líceumok, gimnáziumok tanulói ($\chi^2=26,775$, $df=10$, $p<0,01$).

Bár a magukat nem mondják nyelvjárási beszélőknek, leginkább (71,5%) mégis a felvételiztető intézményekben sajnálnák, ha eltűnnének a magyar nyelvnek ezek a változatai. Ez rejtett presztízsrre utal. A városiak közül csupán 48,1% nyilatkozott így, s 9,4%-uk nem is válaszolt erre a kérdésre (9. ábra).

9. ábra. Sajnáltná, ha kivessznének a nyelvjárások? (N=1490; %-ban)

$\chi^2=46,468$, $df=4$, $p<0,000$

Arról is megkérdeztem őket egy nyitott kérdéssel, hogy előfordult-e, hogy gúnyolták, esetleg dicsérték őket nyelvhasználatuk miatt. A legtöbb adatközlőt nyelvjárásias nyelvhasználata miatt gúnyolták. Erről vallanak az alábbi történetek: „Amikor felvételiztem a líceumba, első évfolyamon nagyon tájszólásosan beszéltem, vótot mondtam és kijavítottak voltra”, „Mert általában viskiesen beszélek, és ez nem tetszik az osztálytársaimnak, mindig belém szoktak kötni”, „Igen, egyszer, mikor azt mondtam a ló helyett, hogy lú. Azt mondták, ilyen szó nem létezik, elszégyelltem magam, azóta nem mondok ilyet, odafigyelek beszédemre”, „Amikor Magyarországon nem úgy mondják az ó betűt, mert mi majdnem au-nak ejtjük, ők pedig o-nak, s észrevették, kijavítottak, de más semmi. Ja, meg azt mondtam menc, nem pedig mész”.

Vannak, akik éppen ellenkezőleg: köznyelvi nyelvhasználatuk miatt érezték magukat kellemetlenül: „Néhány barátom szerint úgy beszélek, mint a Budapesten élő fiatalok”, „Mert azt mondtam, hogy ló, volt, és ezért, mert ők vót, lú, így mondták”, „Főleg a településen élő barátaim, mivel én nem úgy ejtem a szavakat, mint ők. Viszont, mikor elkerültem más településre gimnáziumba, ott dicsértek, milyen szépen beszélek magyarul, mivel ismeretek más, velem egy településről érkező diákokt is”, „Édesapám volt az, miután én sokat voltam Magyarországon, elkezdtem a szavakat helyesen és szépen ejteni”.

Sokukat egyszerűen csak udvariasságuk, választékos nyelvhasználatuk miatt dicsérték: „Mert nem káromkodom, és általában próbálok kedves lenni”. Olyan is volt, akit köznyelvi beszéde miatt dicsértek olyanok, akik nyelvjárásban beszélnek: „Olyan emberek dicsértek meg, akik tájszólással beszélnek, és mondták nekem, hogy milyen szépen beszélek, nem úgy, mint az ő falujukban az emberek”.

A legtöbben mégis arról számoltak be, hogy magyarországiak dicsérték őket azért, mert „tudnak magyarul”: „Budapesten a buszban megismerkedtem egy nénivel, aki nem akarta elhinni, hogy Kárpátalján élek, mivel szépen beszélek”, „Magyarországon egy tanár,

amikor táborozni voltam, mivel azt hitte, hogy ukrán anyanyelvű vagyok”, „Budapesten az akkor szerzett ismerőseim megdicsérték, hogy milyen szépen beszélek magyarul. Én erre megjegyeztem, hogy csak magyarul beszélek”, „Igen, dicsérték Budapesten, mert azt gondolták, hogy Kárpátalján már nem használják a magyar nyelvet”, „Igen Magyarban, amikor voltam kirándulni azt hitték, hogy máshol nem is beszélnek magyarul. Meg én nem beszélek tájszójárással”.

Ezekből kiderül, hogy a fiatalok leginkább otthonról elkerülve, idegen környezetben kaptak pozitív vagy negatív megjegyzéseket nyelvhasználatukra. S ezek többségében a felvételiztető líceumok, gimnáziumok fiataljai, akik szűk környezetüket elhagyva Kárpátalja különböző településeiről érkeznek a tehetséggondozó intézménybe.

3. Összegzés

Az ismertetett adatokból kiderül, hogy az iskola típusa a nem köznyelvi változatok megítélését is befolyásolhatja. Legpozitívabban, leginkább vállalva azt a falusi iskolások nyilatkoztak a nyelvjárásokról, beszélőikről. A városi iskolák tanulóinak távolságtartása nem meglepő, hiszen ők nem igazán érzik magukénak ezt a változatot, leginkább a falusi emberek nyelvváltozatának tekintik. Érdekesen alakult a felvételiztető iskolák tanulóinak válasza: bár a legobjektívebben fogalmazták meg a nyelvjárás meghatározását, leginkább ők azok, akik elhatárolódnak ettől. Ezt összevetve a standard ismeretére vonatkozó kutatások eredményeivel (I. Iskola 2000), kijelenthetjük, hogy jobban ismerik a magyar köznyelv normáit, viszont még a felcserélő anyanyelv-oktatási módszer nyomait mutatják (I. Beregszászi 2009: 20–25, Kontra 2003: 355–358). A nyelvjárás helyett igyekeznek használni, s nem a beszédhelyzettől függően. A kiegyenlítő-funkcióelkülönítő attitűd helyett inkább a szégyenlő-elhatalódló viszonyulás jellemzi ezeket a fiatalokat (Kiss 1998).

Az azóta eltelt időszakban a 2005 óta érvényben lévő hozzáadó szemléletet közvetítő magyar nyelv tanterv van érvényben (Kótyuk és mtsai 2005). Mindenképp tanulságos lenne egy újabb vizsgálat segítségével felmérni az esetleges változásokat mind az anyanyelvoktatás hatékonysága, mind a nyelvváltozatokhoz való viszonyulás terén. Az viszont bebizonyosodott, hogy az iskolatípus nem csak a nyelvhasználatot, hanem a nyelvi attitűdöt is befolyásolja.

Irodalom

- Beregszászi Anikó 2009. Anyanyelv-oktatás hozzáadó (additív) szemléletben: a magyar nyelv tanterv kínálta lehetőségek. In: Karmacsi Zoltán – Márku Anita szerk. *Nyelv, identitás és anyanyelvi nevelés a XXI. században*. Ungvár: PoliPrint, 20–25.
- Beregszászi Anikó – Cserniczkó István 2004. Egy új iskolatípus mint társadalmi és nyelvi strukturáló tényező? *Magyar Nyelv* 100: 195–203.
- Beregszászi Anikó – Cserniczkó István – Orosz Ildikó 2001. *Nyelv, oktatás, politika*. Beregszász: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola.
- Beregszászi Anikó – Márku Anita 2003. A kárpátaljai magyar középiskolások nyelvhasználatáról. In: Cserniczkó István szerk. *A mi szavunk járása*. Ungvár: PoliPrint, 179–207.
- Czibere Mária 2000. A nyelvi attitűd vizsgálata középiskolások körében. In: Borbély Anna szerk. *Nyelvek és kultúrák érintkezése a Kárpát-medencében*. Budapest: MTA Élőnyelvi Osztálya, 55–64.
- Dudics Lakatos Katalin 2016. A kisebbségi anyanyelvváltozat megítélése, szerepkörei néhány kárpát-

- aljai felmérés alapján. In: Hires-László Kornélia szerk. *Nyelvhasználat, kétnyelvűség. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból II.* Ungvár: Autdor-Shark, 153–160.
- Imre Samu 1963. Hol beszélnek legszebben magyarul? *Magyar Nyelvőr* 87: 279–283.
- Kiss Jenő 1996. A nyelvi attitűd és a másodlagos nyelvi szocializáció: vizsgálatok nyelvjárási környezetben. *Magyar Nyelv* 92: 138–151.
- Kiss Jenő 1998. A nyelvjárásokhoz és a köznyelvhez való viszonyulás: attitűdváltozások a magyar nyelvközösségben. In: Zoltán András szerk. *Nyelv, stílus, irodalom. Köszöntő könyv Péter Mihály 70. születésnapjára.* Budapest: ELTE BTK Keleti szláv és Balti Filológiai Tanszéke, 315–317.
- Kontra Miklós 2003. Felcserélő anyanyelvi nevelés vagy hozzáadó? Papp István igaza. *Magyar Nyelvjárások XLI*: 355–358.
- Kótyuk István és mtsai. 2005. *Magyar nyelv 5–12. osztály.* Tanterv a magyar tannyelvű iskolák számára. Csernyivci: Bukrek.
- Lakatos Katalin 2010: Kárpátaljai magyar iskolások nyelvi tudata és attitűdje. PhD-értekezés. Budapest: ELTE.

A kötet szerzői

Bárány Erzsébet, PhD

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Filológia Tanszék
Nyíregyházi Egyetem Kelet- és Közép-európai Kutatóközpont

Cserniczkó István, PhD

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont
Pannon Egyetem, Magyar és Alkalmazott Nyelvtudományi Intézet

Dudics Lakatos Katalin, PhD

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Filológia Tanszék

Gazdag Vilmos

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Filológia Tanszék
ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola, doktorjelölt

Hires-László Kornélia

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont
Budapesti Corvinus Egyetem, Szociológia Doktori Iskola, doktorjelölt

Huszi Ilona, PhD

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Filológia Tanszék

Karmacsi Zoltán, PhD

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Filológia Tanszék, Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont

Lechner Ilona

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Filológia Tanszék
ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola, PhD-hallgató

Lengyel Zsolt, CSC, professor emeritus

Pannon Egyetem, Magyar és Alkalmazott Nyelvtudományi Intézet

Márku Anita, PhD

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont

Máté Réka

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont
Pannon Egyetem, Többnyelvűségi Nyelvtudományi Doktori Iskola, PhD-hallgató

Pilipenko, Gleb, PhD

Orosz Nemzeti Tudományos Akadémia, Szlavisztika Intézet

Szakál Imre, PhD

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék

Tóth Enikő

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont

ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola, PhD-hallgató

Tóth Mihály, CSc

Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia, Koreckij Állam- és Jogtudományi Intézete

Б-13 *Багатомовність, регіоналізм, викладання мов. III. Збірник статей дослідників науково-дослідного центру ім. А. Годинки* / Ред. Марку Аніта, Товт Еніке. – Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2017. – 236 с.

ISBN 978-617-7404-27-8

Збірник наукових праць презентує результати досліджень, які проводять співробітники науково-дослідного центру ім. Антонія Годинки. У виданні представлено також наукові статті тих дослідників і викладачів кафедри філології Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II, які тісно співпрацюють з науково-дослідним центром і здійснюють філологічні дослідження саме на території Закарпаття.

Цей збірник став третім томом серії *Збірник статей дослідників науково-дослідного центру ім. А. Годинки*, який вперше був виданий 2015 року.

В основі наукових публікацій лежить принцип єдності багатомовності, регіоналізму та викладання мов: дослідження спрямовані на одержання вичерпних відповідей на питання стосовно використання мов, ідентичності, освіти, викладання мов, мовних прав, історії становлення мовного колориту на Закарпатті та його перспектив.

ББК: 81.1
УДК: 81'27

Наукове видання

БАГАТОМОВНІСТЬ, РЕГІОНАЛІЗМ, ВИКЛАДАННЯ МОВ

III. Збірник статей дослідників науково-дослідного центру ім. А. Годинки

Редактори: Марку Аніта, Товт Еніке

Здано до складання: 10.12.2017. Підписано до друку 28.02.2017.
Папір офсетний. Формат видання 70х100/16. Умов. друк. арк. 19.
Зам. 120.

Видавництво: ТОВ «РІК-У», 88000, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 36
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року

Друкарня: пп Лац Ч. С. м. Берегово, пл. Кошута, 4.